

LARS FR. H. SVENDSEN

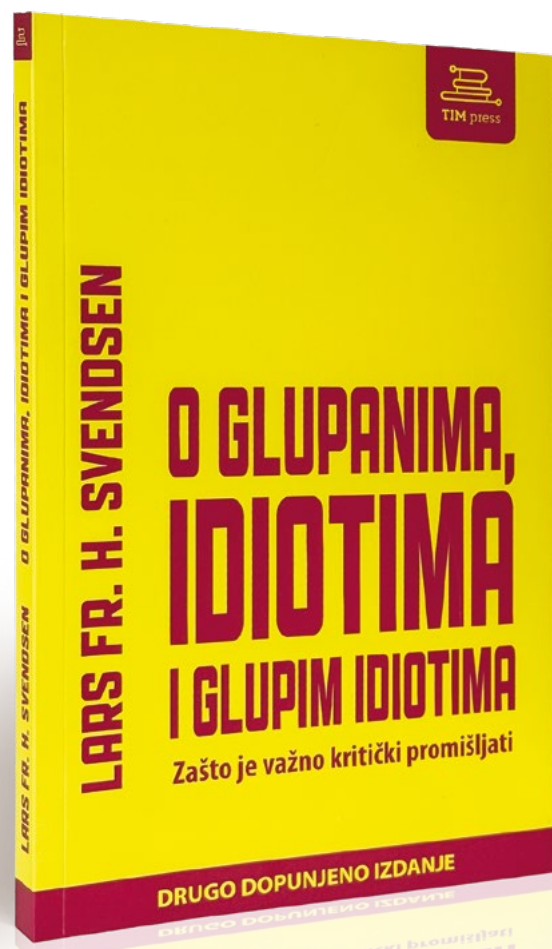
O GLUPANIMA, IDIOTIMA I GLUPIM IDIOTIMA: zašto je važno kritički promišljati

„Ja sam glup. I vi ste glupi. K tomu sam i idiot. Kao i vi.“ Tim naizgled provokativnim, gotovo drskim rečenicama započinje knjiga Larsa Fr. H. Svendsena *O glupanima, idiotima i glupim idiotima: zašto je važno kritički promišljati* (TIM press, 2025.), odmah razbijajući uobčajenu iluziju da je glupost uvijek nešto što pripada drugima. Umjesto distance, autor nas uvlači u vlastitu analizu – ne kao promatrače, nego kao sudionike.

PIŠE Arnela Vučković

R

iječ je o dvanaestoj knjizi objavljenoj na hrvatskom jeziku u prijevodu Miše Grundlera, koja pripada žanru filozofskog eseja i bavi se epistemologijom svakodnevice – načinima na koje ljudi formiraju uvjerenja, održavaju ih i često ih pretvaraju u identitetske tvrdave otporne na činjenice. Svendsenova osnovna teza jest da problem pogrešnog mišljenja nije iznimka, nego pravilo koje ne proizlazi samo iz nedostatka informacija, nego i iz načina na koji ih interpretiramo.

Tipologija pogrešnog mišljenja

Središnji koncept knjige jest jednostavna, ali učinkovita tipologija triju misaonih obrazaca: *glupan*, *idiot* i *glupi idiot*. Glupan je onaj koji ne sumnja i prihvaća informacije nekritički, bez provjere ili refleksije. Glupost je naše kognitivno polazište. Od nje se pomičemo kada počnemo razmišljati. Idiot je već korak dalje: on sumnja, ali zaključuje pogrešno, često zbog pogrešne interpretacije ili nedostatka epistemološke discipline. Glupi idioti postajemo kada se naš idiotizam toliko ukorijeni da ga počnemo doživljavati kao objektivnu istinu. To je najzatvoreniji oblik mišljenja – onaj u kojem se uvjerenje više ne doživljava kao rezultat razmišljanja, nego kao identitet koji se ne smije dovesti u pitanje.

Ta klasifikacija nije zamišljena kao psihološka dijagnoza pojedinaca, nego kao analitički okvir za razumijevanje različitih stupnjeva kognitivne zatvorenosti. Svendsen pritom naglašava da se ti obrasci ne odnose na „druge“, nego na potencijal koji postoji u svakome od nas. Upravo u tome leži važan etički moment knjige: glupost nije vanjski fenomen, nego unutarnja mogućnost.

Priistranost potvrđivanja i krhkost razuma

Jedan od ključnih mehanizama koji oblikuju način na koji razmišljamo jest priistranost potvrđivanja – naša sklonost da ozbiljno shvaćamo samo ono što nam već odgovara, dok sve ostalo elegantno ignoriramo. Drugim riječima, ne tražimo istinu, nego potvrdu da već imamo pravo.

Tu dolazimo do neugodne istine koju autor posebno ističe: racionalnost nije nešto što „imamo“, nego nešto što povremeno uspijevamo održati. I to kratko. Čak ni inteligencija tu ne pomaže koliko bismo voljeli misliti. Dapače, pametni ljudi često su samo vještiji u opravdavanju vlastitih pogrešaka. Ako ništa drugo, lakše izgrade kompleksne teorije koje zvuče uvjerljivo – barem onima koji ih žele čuti.

U tom smislu društvene mreže djeluju kao idealan laboratorij, ističe autor. Ne zato što proizvode glupost, nego zato što joj daju savršene uvjete za rast. U tom prostoru najglasniji često nisu oni koji najviše znaju, nego oni koji najmanje sumnjaju. A sigurnost, koliko god bila neutemeljena, uvijek zvuči uvjerljivo.

Inteligencija kao dvosjekli mač

Jedna od zanimljivijih Svendsenovih ideja jest da inteligencija nije nikakvo jamstvo razumnosti. Naprotiv, može biti savršen alat za izgradnju pogrešnih, ali logički „urednih“ sustava mišljenja. Što si sposobniji, to lakše možeš obraniti vlastitu zabludu.

KRITIČKO MIŠLJENJE NIJE STANJE KOJE JEDNOM POSTIGNEŠ PA MIRNO UŽIVAŠ, NEGO NEŠTO ŠTO STALNO IZMIČE

ŠTO NAM MOGU ISPRIČATI RUŽ ZA USNE, PISAČI STROJ ILI DIJAMANTNI PRSTEN KIM KARDASHIAN?

OTKRIJTE U KNJIZI O ŽENSKIM PREDMETIMA KOJI SU MIJENJALI SVIJET!

FRAKTURA

www.fraktura.hr

Drugim riječima, problem nije u tome što ne znamo dovoljno, nego u tome što smo previše zadovoljni onim što mislimo da znamo.

Politika i stvarnost po izboru

Ako knjiga nije politički pamflet, politika se u nju prirodno uvlači. Neki politički lideri funkcioniraju upravo po logici zatvorenog mišljenja: činjenice su manje važne od uvjerenja, stvarnost se prilagođava narativu, a ne obrnuto. U tom kontekstu spominje se i američki predsjednik Donald Trump, ne kao iznimka, nego kao simptom šire pojave – svijeta u kojem različite skupine žive u različitim verzijama stvarnosti, svaka uvjerena da je baš njihova jedina prava.

Od banalnosti zla do „skrolanja“ bez kraja

Pozivajući se na Hannu Arendt i njezin pojam *banalnost zla*, autor dolazi do zaključka da najveći problem nije zlo, nego odsutnost mišljenja. Ljudi ne čine nužno strašne stvari zato što su radikalno zli, nego zato što prestanu razmišljati – i jednostavno slijede tok.

Tu se dobro uklapa i perspektiva Slavoj Žižeka: da današnji problem nije u neznanju, nego u tome što ljudi vrlo dobro znaju – ali svejedno se nastavljaju ponašati kao da ne znaju. Znamo kako funkcioniraju dezinformacije, znamo kako algoritmi guraju sadržaj, znamo kako se stvaraju „baloni“... Ali ipak i dalje „skrolamo“.

Autor se nadovezuje i na problem umjetne inteligencije, gdje stvari postaju još zanimljivije. Sustavi poput GPT-a mogu pogriješiti, ali istovremeno obrađuju količine informacija koje daleko nadilaze pojedinca. Problem nastaje ako postanemo toliko glupi da čemo strojevima prepustiti, osim definiranja načina ostvarivanja ciljeva, i samo zadavanje ciljeva. Tada više nije riječ o napretku, nego o prilično elegantnom načinu da prestanemo misliti – uz osjećaj da smo i dalje jako pametni.

Zaključak: neugodno ogledalo

Autor ni u jednom trenutku ne ublažava vlastitu dijagnozu. Umjesto toga, izravno sugerira da nitko od nas nije izvan dosega vlastitih zabluda. Kritičko mišljenje nije stanje koje jednom postigneš pa mirno uživaš, nego nešto što stalno izmiče – pogotovo onda kad si uvjeren da ga imaš.

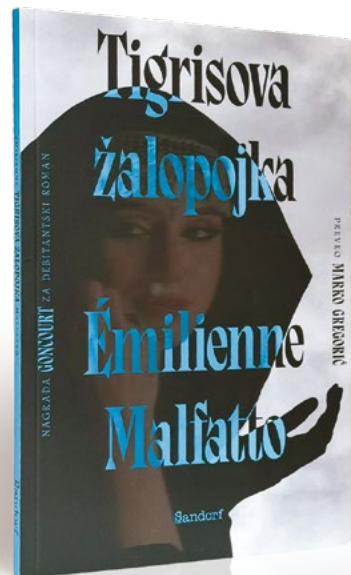
U svijetu u kojem svatko ima svoje „činjenice“, a sigurnost se cijeni više od sumnje, najveći problem nije manjak informacija, nego višak uvjerenosti. A tu negdje, između onoga što znamo i onoga u što smo sigurni, počinje ono o čemu Svendsen zapravo piše.

U konačnici, ova knjiga funkcionira kao rijetko neugodno, ali korisno ogledalo: ne pokazuje koliko drugi griješe, nego kako lako i sami to možemo. Navedena je podjela korisna kao ironijski model koji ogoljuje obrasce mišljenja, ali postaje problematična ako se shvati kao stvarna klasifikacija ljudi, jer u praksi nitko nije trajno *glupan*, ni *idiot*, a kamoli *glupi idiot*, nego se između tih načina mišljenja stalno krećemo ovisno o kontekstu i vlastitim slijepim točkama. ■

LAJK

SRĐAN DRAGOJEVIĆ/PROFIL

Roman prati događaje u luksuznom *resortu* na dalmatinskoj obali, gdje influencerica Mili izaziva skandal koji završava njezinim samoubojstvom. Dolazak skupine tinejdžera ubrzo pokreće niz neobičnih i napetih događaja te otkriva skrivene tajne. Spojem trilera, humora i društvene kritike roman propituje utjecaj društvenih mreža, opsjednutost popularnošću te granicu između stvarnog života i virtualnog svijeta.

TIGRISOVA ŽALOPOJKA

ÉMILIEENNE MALFATTO/SANDORF

Nadahnjena stvarnim iskustvima i dubokim poznavanjem iračke svakodnevice, nagrađivana novinarka i fotografkinja Emilienne Malfatto donosi snažan i atmosferski prikaz zatvorenog društva u kojem dominiraju patrijarhalni obrasci i neupitni kodeksi. Njezin prvijenac, nagrađen prestižnom nagradom Prix Goncourt za debitantski roman, spaja reportersku preciznost i liričnost te oblikuje potresnu priču o sudbini, šutnji i nasilju.

OSTANI AKO MOŽEŠ. OTIĐI AKO MORAŠ.

HELGA FLATLAND/LJEVAK

Debitantski, nagrađeni roman Helge Flatland, snažan i emotivan, donosi priču o gubitku, prijateljstvu i suočavanju s posljedicama odluka koje mijenjaju živote. Priča prati trojicu mladića iz malog sela koji odlaze u Afganistan te njihove obitelji i bližnje koji ostaju iza njih. Iz više perspektiva autorica istražuje kako tragedija oblikuje odnose, otvara stare rane i razotkriva tišine među ljudima. To je dirljiva i introspektivna knjiga o krivnji, ljubavi i potrebi za razumijevanjem.

LJUDI KOLOVOZA

SERGEJ LEBEDEV/FRAKTURA

Radnja romana smještena je u Rusiju devedesetih, obilježenu velikim društvenim promjenama i nejednakostima. Glavni junak, nakon što pronade bakin dnevnik, odlučuje razotkriti tajnu o svojem djedu, o kojem postoje samo nejasni i šifrirani zapisi. U potrazi za istinom postaje tragač za nestalima i prognanima, istražujući mračna mjesta sovjetske prošlosti – logore, tajne pogone i ratna stratišta. U toj potrazi otkriva kako nerazriješena prošlost i obiteljske tajne nastavljaju oblikovati sadašnjost.

SVIRATI DO KRAJA VREMENA

RENATA JAMBREŠIĆ KIRIN/LJEVAK

Svirati do kraja vremena zbirka je proznih zapisa u kojima autorica motivima glazbe, tišine i zvuka promišlja vrijeme, pamćenje i ljudsko iskustvo. Dajući glas stvarnim i imaginarnim likovima, među kojima su i poznate povijesne osobe, knjiga otvara prostor za razmišljanje o identitetu, traumi i položaju pojedinca u društvu. Riječ je o slojevitom i refleksivnom djelu koje spaja osobno i kolektivno iskustvo u jedinstvenu književnu cjelinu.

